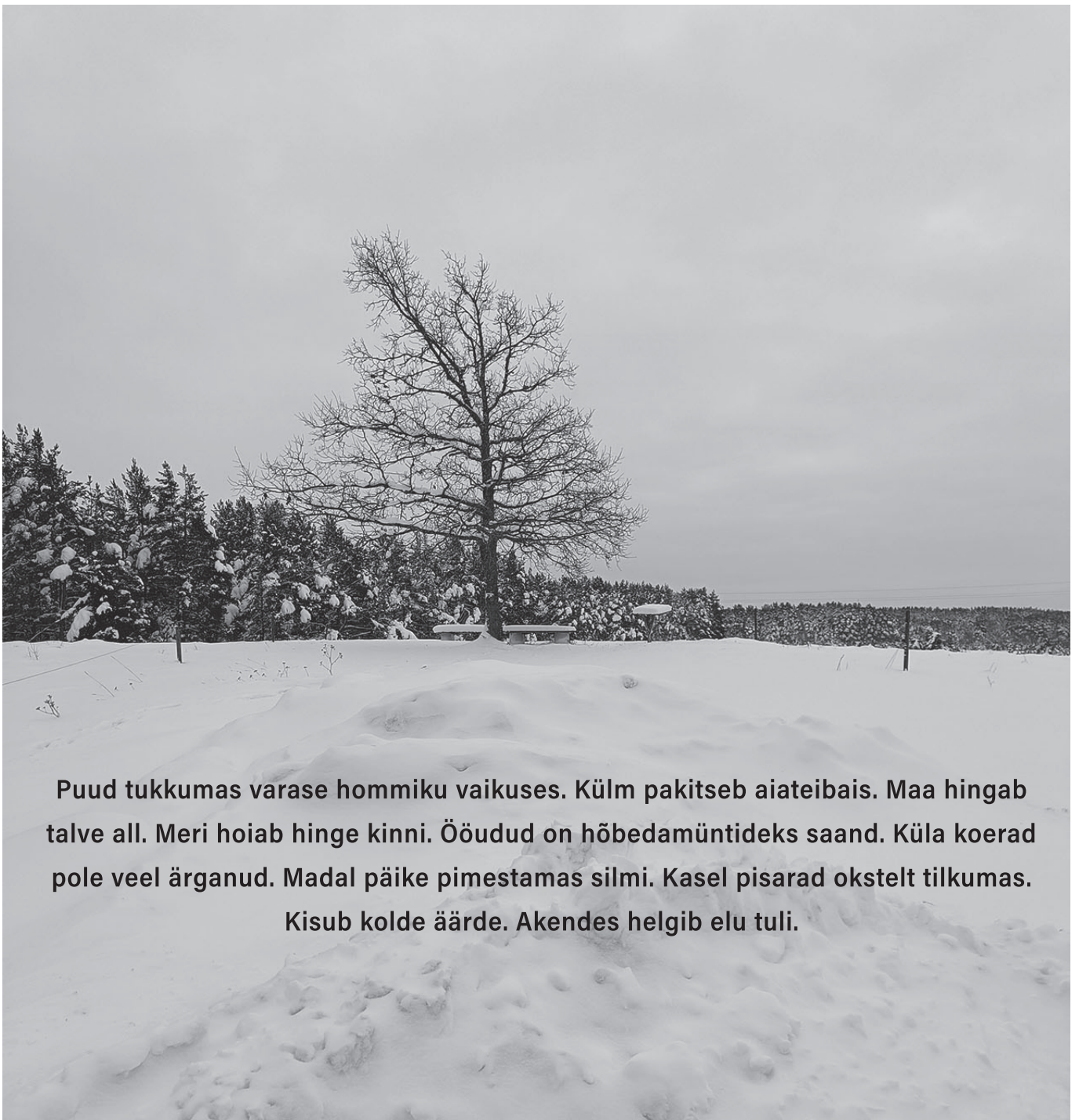

Kassarimaa

Puud tukkumas varase hommiku vaikuses. Külm pakitseb aiateibais. Maa hingab talve all. Meri hoiab hinge kinni. Ööudud on hõbedamüntideks saand. Küla koerad pole veel ärganud. Madal päike pimestamas silmi. Kasel pisarad okstelt tilkumas.

Kisub kolde äärde. Akendes helgib elu tuli.

Märkmeid Kassari rahvamajast

Roberta Laas

Rõõmuga saame kokku võtta veel ühe aasta, kus Kassari rahvamaja on aastaringsest soe ning töös kogukonnakeskusena. Oleme taas läbi viinud mitmeid just kohalikule elanikule suunatud haridusprogramme – allakirjutanu eestvedamisel igakuine Kassari Külaülikool, mille loengute sisu on meile juurde toonud teadmisi kunstist ja kaugetest kultuuridest kuni geenitehnoloogia ja AI-ni; Tuleviku Leiutajate Klubi, mis leidis aset nii rahvamajas kui Hiiumaa noortekeskustes ja mille kaudu panustas Kassari Haridusselts Teve Floren-Kadaku ja Annamaria Venski eestvedamisel meie laste tulevikuvaadetesse ning samuti Riho Lutteri eestvedamisel suvehooajaline Kassari Klassika, mis tõi taaskord klassikalise muusika koduukse ette kohale. Augustikuus jätkasime koostööd Arhitektuurikooliga ning võõrustasime juba teist suve rahvamajas ja selle hoovialal onnilaagrit, kus lapsed said õppida arhitektide juhendamisel onnide püstitamist ning meie metsatukk sai lisa mitme toreda onni näol, mis nüüd külastajaid ja mängijaid ootavad.

Kõik see on kokkuvõtvalt erakordne saavutus ühe väikesaare kohta, eelkõige tunneme aga rõõmu just selle üle, et oleme saanud panustada kassarlaste igapäevaelu aastaringsele rikastamisele ja hajutanud fookuse vaid suvehooajalt.

Sellest kõigest hoolimata tegi rahvamaja tänavu väikestviisi rekordi ka suvekuudel: esmakordselt hoidsime uksi lahti iga päev, kohvikuruumides pakkus tervislikku hommikusööki kohvik Nektar.

Nautisime muusikat Mick Pedaja plaadiesitlusel, samuti tegime juba teist suve koostööd Viljandi Pärimusmuusika Keskusega ning võõrustasime Andre Maakerit ja LEIKi, kutsusime külla ansambel Voordevinti, joo-gatasime, tegime käsitööd ning palju muud. Kultuuriprogrammi vaieldamatuks krooniks kujunes aga meie külaseltsi teatritrupi etendus "Saladusline ümbersündimine", mis müüdi mitmeid kordi välja viimse kohani ja mida tuldi vaatama nii meie kodusaarelt kui ka suisa mandrilt. Aitäh lavastajale ja näitlejatele!

Aasta lõpetasime pühadevahe kohvikuga, kus südlile, hapukapsale ja verivorstile vahelduseks pakkusid meie kohalikud Ukraina naised ukrainapäraseid soolaseid ja magusaid hõrgutisi. Lapsed – ka juba teismelised – esinesid jõululauludega ning kohviku tuluga aidati ikka neid, kes vapralt Ukrainas vabaduse eest võitlevad.

Järjekord lookles kohvikuuksest väljagi ja ka interneti lõime kihama: Maris Hellrand ning mitmed teised levitasid sõna roogade ning teeninduse suurepärasest kvaliteedist, ent pipraterana pidi keegi ikka kommentaariumis ülejäänud hiidlaste meelepahaks kurtma, kuidas jõulude aegu oleks paslikum pakkuda Eesti jõuluroogasid. Lugu jõudis otsaga lausa Hiiu Lehte meenutamaks, et Ukrainas toimuv ei tohiks ka eestlastel ununeda, peame jätkuvalt kokku hoidma ja teineteist abistama, kus võimalik.

Siit ka mõte, mille endiga uude aastasse kaasa võtame: neil segastel aegadel ärgem unustagem, et ka meie endi traditsioonid on laia ilma pealt kokku laenatud. Kõik meie suurepäraseid ideed, olgu need siis ürituste algamiseks, kohvikute temaatikaks või kasvõi loengute formaadiks, on kusagil juba ka varem ilmavalgust

näinud. Proovime uuel aastal keskenduda heale; aidata neid, kes seda vajavad; kriitikanoolte lennutamise asemel leida hetke, et jagada sooje sõnu ja tänu neile, kes jaksavad ja jõuavad – ning tunda rõõmu kooskäimise vabadusest.

Uuel aastal jätkavad nii Kassari Külaülikool kui Kassari Klassika, iganädalaselt kogunevad käsitöökubi ja joo-gatajad. Raamatukogu lugejad saavad Kassari rahvamaja raamatukogu külastada etteteatamisel tel 53509792.

KASSARI KULTUURINELJAPÄEVADE KÜMNES HOOAEG – TEHTUD!

Margit Kääramees

Kui 2014. aasta märtsikuus esimest korda Kassaris sündmusi korraldavate ettevõtete ja vabaühendustega Orjaku infomajas kokku saades oleks osanud aimata, et siis ellu kutsutu kestab kümme aastat, ei tea kas olekski kutsunud... NALI, ikka oleks :)) Tegelikult on tore tõdeda, et vaatamata erinevatele ettetulnud raskustele, saime 2023.aastal uhkelt öelda, et meie sarjal on pikk ajalugu Hiiumaa kultuurisündmuste loos! Meist vanemad on veel Pühalepa Muusikafestival, Sõru JAZZ ja Hiiu Folk, teisi ei tule kohe meeldegi. Vahepeal on üritatud alustada nii mõnegi toredate ettevõtmisega, mõnel lühem ja mõnel pikem toimumisaeg, aga soikunud on jäänud. Meie jäime toimima kümneks aastaks ja alustades ei olnud kusagil mujal teada taolist ühe piirkonna koostoiemetamist...

Minu suured tänud neile, kes kõik koos toona plaane pidasid ja ühiselt minu väljavisatud mõtet - kõik Kassari saarel toimuvad sündmused kokku koguda, nädalavahetuse pikendamiseks ja sündmuste hajutamiseks Hiiumaal keskenduda neljapäevadele ning ühiselt kõike koos oma võimaluste piires reklaamida – ellu aitasid viia! Meil oli alguses eriti tihe tegevuskava, kuid aeg näitas, mis töötas ja mis mitte. Samuti näitas aeg, kes on valmis ja huvitatud koostööd tegema ja kes seda oluliseks ei pidanud... Kui esimesel aastal keskendusime ainult neljapäevadele, siis 2015 sai meie sarja pealkirjaks Suvi Kassaris & Kassari Kultuurineljapäevad ning programmi said kirja kõik need suvehooajal Kassaris toimuvad sündmused, mille toimumise info jõudis projektijuhini. Need kümme hooaega on olnud oma olemuselt lihtsad ja samas võimsad, siit on alguse saanud nii mõnedki ägedad traditsioonid, mis on rikastanud kultuurielu Kassaris... näiteks Kassari rahvamaja kodukohvik HÕNG või Hiiumaa Kodukohvikutepäevade Kassari päev... või Sõru Jazzi neljapäevased kontserdid Orjaku sadamas ja maakino algus Orjakus - just meil hakkas Kino-Arno esimeste kohtade seas tegema kino-seansse väljaspool Kärdat... või Hiiumaa muuseumi Kassari näitusemaja giidituurid ning perepäevad ja Aino Kalda maja tuurid... või Kassari kabeli, mis muidu oli avatud reedel ja laupäeva, lahti hoidmine juba alates neljapäevast... Ei hakka siinkohal rohkem välja tooma kümne aasta jooksul toimunud sündmusi ja tegevusi, loetelu läheks liialt pikaks. Aga selge on see, et see kõik on olnud nii väikese tegijateringi juures võimas tegemine! Kui on huvi, siis kõigil soovijail on mäluvärskenduseks võimalik kümne aasta kavadega tutvuda veebis: aastad 2014-2020 kassarimaa.ee/suvi ja alates 2021 suvikassaris.ee lehelt.

Suured-suured tänud kaasa löömast ja Kassari kultuurielu rikastamast: Hiiumaa muuseumi Kassari näitusemaja; EELK Martini kogudus, Reet Kääramees ja kõik Sinu armsad abilised; Kassari rahvamaja ja kodukohvik Hõng; Riho Lutter ja Kassari Klassika ning kõik-kõik teised, kes moel või teisel Suvi Kassaris programmi läbi aastate on aidanud sisustada ja ellu viia!

Orjaku sadama külamaja poolt tänud kümnenda hooaja eest kõigile abilistele, kes meie sündmustel kaasa löid ja eriline tänu kõigile, kes meie sündmusi külastasid! Tänud toetuse ja hea koostöö eest Käina osavald, Neeme Tammis, Resto Iiumekk, Helikast OÜ, Warren Safety, Hiiumaa Sadamad!

On olnud aega kosuda tormilisest hooajast ja juba on kalendrisse kirja saanud mõned uue hooaja kuupäevad...

Häid Pühi ja koostegemiste- kohtumisteni uuel aastal!

Terevisioon Orjaku sadamas 29.05.23. Uhke olla pildil koos presidendiga!

Foto: R.Pajula

Margit koos presidendiga kaugtöökontoris!

Foto: R.Pajula

Terevisioon Orjaku sadamas, Katrin ja Indrek vestlushoos.

Foto: R.Pajula

Hariduse andmisest Kassaris

Merike Niimann

Kõige varasemad teated rahva harimisest Kassaris pärinevad 1795.aastast. Ega õieti muud polegi nimetatud, kui et sel aastal oli Käina kihelkonnas 11 kooli, lisaks Orjaku ja Kassari. Sajandi lõpus toimus kolmes Käina kirikumõisa ja Orjaku koolis õppetöö spetsiaalselt selleks ehitatud koolimajades, ülejäänutes anti koolitarkust koolmeistrite elumajades. Kaugeltki mitte kõik lapsed ei käinud koolis. Kooliealisteks loeti lapsi 7. ja 12. eluaasta vahel.

Kirikuõpetajate huvi oli oma piirkonna rahvast niipalju harida, et nood ise jumalasõna ja lauluraamatu lugemisega hakkama saaks. Talurahvas piirduski enamasti lugemisoskusega.

1690.aastal Eestimaa rüütelkonna maapäeval vastu võetud otsus kohustas mõisnikke oma kihelkonda asutama koole ja ehitama koolimaju. Samuti pidid leeriealised, eriti mehed, saama kiriku lugemise- ja kirjutamisõpetust. Oskamatutel keelati naisevõtt. Kirjatarkuse vastalisi hirmutati ihunuhtluse, kirikukohtu ja avaliku põlu alla sattumisega. Kahjuks jäi kirikuõpetajate poolt antav haridus siiski lünklikuks, olgu siis tahte või enese oskuste puudumise tõttu.

Lugemisoskus hakkas levima koduõpetuse kaudu. Talupojad õppisid lugema üksteiselt ja emad õpetasid ise oma lapsi.

Tekst koostatud Hiiumaa koguteose lk.1087/88 ainetel

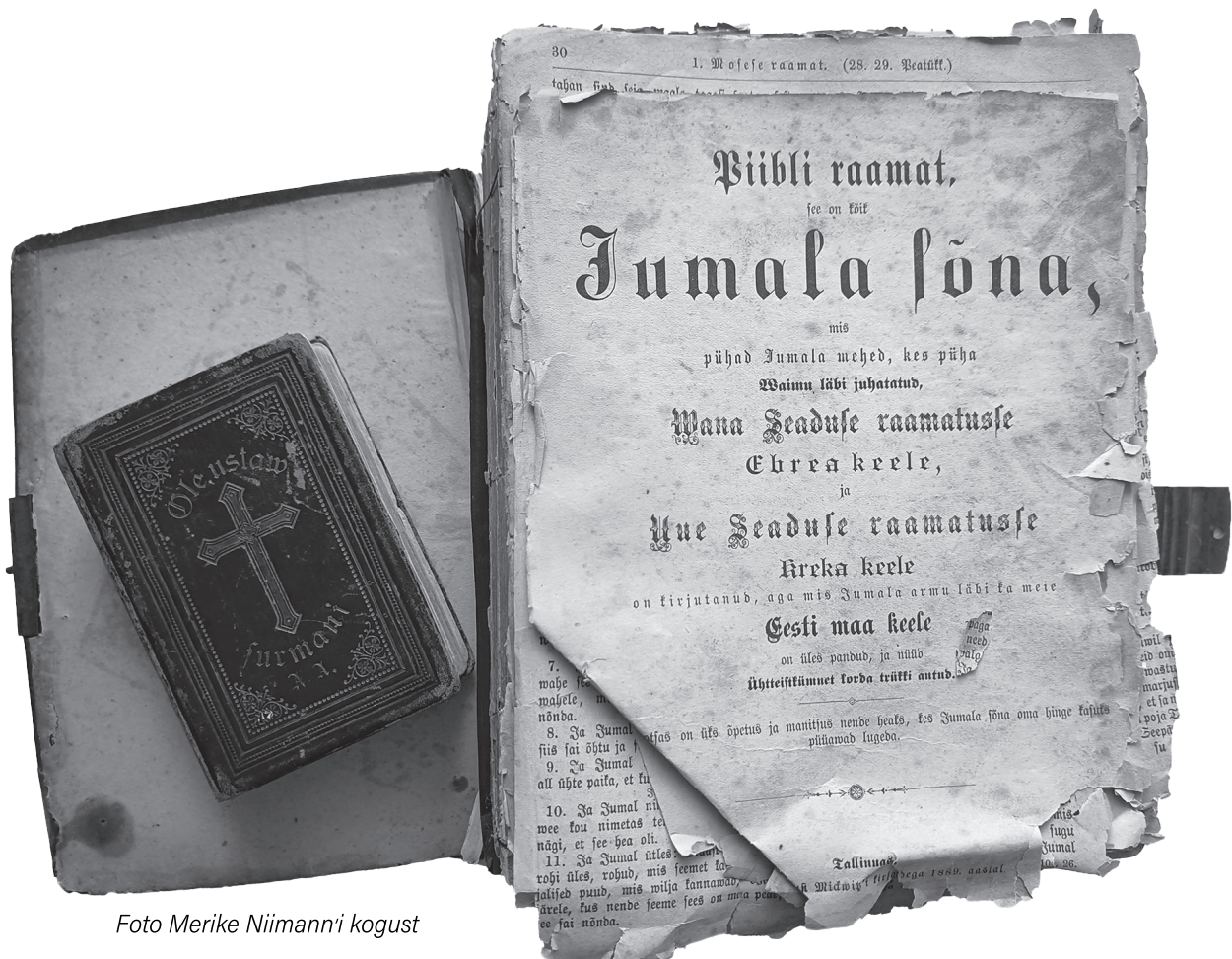

Foto Merike Niimanni kogust

Mineviku radadel

Elmar Hollmann
s. 1923

Noorukina võtsin jõudumööda osa talutöödest kodutalus Pärnal, kus kõik toimus käsitsi alates künnist koristuseni. Ainuke abiline oli hobune Miira. Hobuse eest tuli hoolitseda ja paar korda aastas tal jalanõusid vahetada. 20.aastaselt olin juba Saksa sõjaväe abiteenistuses Venemaal. Edasi Hitleri eliitväeosas SS-teenistus Saksamaal ja Poolas SS-õppelaagrites. II Maailmasõja lahingud Narva rindel. Taganemine Tallinna suunal. Vennatapu sõda Porkuni mõisa lähedal.

Tallinnas NKVD punkris Kawe keldris registreeriti endisi Saksa sõjaväelasi. Siin jäin ilma oma passist ja sõit läks sõjavangina Venemaale. Kui mind toodi Narva ja taheti töölagerisse panna, põgenesin. Sõitsin Haapsalu, kus elas õde Helju. Tal oli tutvusi sõjaväelaste hulgas. Oli aeg, kus metsavendi amnesteeriti. Sõjaväelane soovitas mul minna julgeolekusse ja et olin metsavend ja tahan endise elu juurde naasta. Nii ma tegin. Julgeolekus lapiti pahade poiste nimekirju, kuid minu nime seal polnud. Sain paberi, et võin Hiiumaale sõita.

Ema käis Käina vallamajas ja sain paberi, et olen Käina valla elanik. Passilauas sain ajutise elamisloa, mida tuli paar korda vahetada enne passi saamist. See selleks. Tähtis oli, et olin vaba mees ja võisin normaalset elu elama hakata. Kahjuks see normaalne elu kestis lühikest aega. NSV Liit ei tunnusta eraomandit. Kõik on ühine kolhoos. Laulgi ütleb: "Olen vaene Venemaa kolhoosnik, täisi täis ja ilma püksata". Kolhoosi minek algas sellega, et jõukamad talupidajad küüditati Siberisse. Maad ja metsad natsionaliseeriti (õigem oleks öelda rööviti). Eraomandisse võis jääda, vaid lehm, paar lammast, kuked-kanad, koer ja kass. Üks siga võis ka laudas olla. Otsustasin jõuda kolhoosi. Kärklase toimus kursus kolhoosi raamatupidajatele. Võtsin sellest osa. Kolhoosis vanad kommunistid nõudsid, et astuksin parteisse. Mulle öeldi: "Sa pole selle koha peale laulatatud. Kui ei astu, siis kao." Töökohta ma kaotada ei tahtnud ja paningi tasku NLKP liikmekaardi, mis oli seal kuni Eesti Vabariigi taassünnini. Parteis olles tutvusin Hiiuma Teedejaoskonnas Robert Hobustkoppeliga, kes kutsus mind Kärklasse tööle: palk suurem, tasuta korter, paberitöö peaaegu null. Tööks oli koos teemeistritega Hiiumaa teede olukorraga tutvumine ja remondivajaduse kindlaks tegemine.

Töötasin Kassari kolhoosi raamatupidamises 20 aastat, seejärel 24 aastat insenerina Hiiumaa Teedejaoskonnas.

Olin 70. aastane kui lõpetasin töötamise ja jäin pensionile

14. juulil 2023

Külaelu visioon

Minu isa ja Kalda Priidu soetasid endale purjepaadi, millega käisid Muhu kaluritelt räimi ostmas ja Saaremaa Leisi laadalt seapõrssaid toomas.

Paar sigudikku, lehm, lambad, hobune ja kanakari – kõik tahavad süüa. Kassaris oli vaid kadakane karjamaa loomadele jalutamiseks. Heina peotäitki siit ei saanud. Lähim heinamaa asus 10. km kaugusel, kust hein Kassaris veeti. Seda tehti peamiselt talvel.

Talvel käidi üle väina Saaremaal Saikla veskis püüli jahvatamas.

Kuigi hiidlased olid kaugelt veskile tulnud, ei olnud mingit eelisjärjekorda. Siit seik: Kuru Martin valas oma viimase nisukoti veski kolusse. Järjekorras olev Saaremaa naine: „On sul viimased vahel?” Martin muigas ja

SAIKLA jahuveski Saaremaal 1930-ndatel

vastas: "Kuigi ma vilets välja näen, pole mul siiski veel viimased vahel."

Talus kestab töö aastaringselt. Kevadel künd, külv. Sügisel koristus ja talvevarude soetamine. Tehakse ka tapatööd. Notsud langevad pussi ohvriks. Üks tehakse rahaks, teine aga soolatakse oma tarbeks sisse. Osa läheb suitsuahju. Suitsusink on suvel heinamaal delikatess

4. mail 2023

AASTA 2023

Jaanuar

- 3** – Vabadussõjas võidelnute mälestuspäev. Helistati Kassari kabeli kelli.
- 10** – ETV saate „Tähendamisi“ võttegrupp Kassari kabelis. Aivi Parijõgi, õp.Triin Simson
- 19** – kinoõhtu „Kuulsuse narrid“ Orjaku infomajas
- 20** – Kassari Külaülikool: Raul Vinni „Ajakirjandus kui tule torn“
- 21** – jalaravituba Orjaku sadama saunamajas
- 29** – Shindo venitustund Orjaku infomajas
  - ETV näitas sarjast „Kirik keset küla“ saates „Tähendamisi“ Kassari kabelit
- 30** – Eesti kirjanduse päeva esmakordne tähistamine üle Eesti
  - Laupäeviti toimusid joogatunnid Orjaku infomaja saalis
  - Kolmapäeviti toimus käsitööklubi Kassari rahvamajas
  - Kord nädalas toimus Kundalini jooga Kassari rahvamajas

Veebruar

- 5** – Shindo venitustund Orjaku infomajas
- 9-11** siseturismimesil TOUREST Tallinnas osales Hiiumaa boksis Orjaku sadama külamaja esindajana Margit Kääramees
- 10-11** resto liumekk elamusõhtusöök „Maitsed mõtetes“ Dagen Haus külalistemajas

- 19-21** Hiidlaste Koostöökogu Lõuna Eesti Leader programmi tegevustega tutvustaval õppereisil ja koostöökogu strateegia lõpuseminaril Toosikannu Puhkekeskuses osales Orjaku külamaja perenaine Margit Kääramees
- 23** – Käina osavalla tänu kiri Kassari Haridusseltsile Külaülikooli algatamise eest ja õpetja Maris Varikule Käina kooli õpilastega välisprojektide läbiviimise eest
- 24** – Vabariigi Aastapäeva kohvik „Magus Mari“ Kassari rahvamajas, Valdek Elmi kontsert
- 25** – rahvamatk Eesti Vabariigi aastapäeva auks Orjaku külas . Helgi Põllo ja Maie Vikerpuuri eestvedamisel läbiti teekond sadamast Orjaku silmani ja tagasi. Matkal osales 31 inimest ja kestis kaks tundi. Erinevate peatustega läbiti 5 km. Infomajas pakuti matkalistele suppi ja kringlit tee ning kohviga
- Laupäeviti toimusid joogatunnid Orjaku sadama infomaja saalis
- Kolmapäeviti toimus käsitööklubi Kassari rahvamajas
- Kord nädalas toimus Kundalini jooga Kassari rahvamajas

Märts

- 4** – RMK matkaraja läbimine koos matkajuht Margo Rüütliga
- 8-10** Hiiumaa turismiklastri õppereisil Lõuna-Eesti turismiklastri tegevustega tutvumiseks osales Orjaku külamaja perenaine Margit Kääramees
- 13-20** Hiiukala õppereisil Iirimaa kalandusettevõtjate ettevõtluse mitmekesistamise ja sadamate arendamise projektidega tutvumisel osales Orjaku külamaja perenaine Margit Kääramees
- 22** – Hiiumaa Spordikeskuse kollektiivi motivatsioonikoolitus Orjaku infomajas. Esimest korda kasutati külamajas Kohaliku Omaalgatuse Programmi toel soetatud projektorit Epson EB-Fh52. Kassari Külaülikool: Kaire Nõmm „Kuidas lugeda ja mõista üldplaneeringut“
- 24** – Eesti Väikesaarte Laulupeo korraldamise nõupidamisel Käina vallamajas osalesid Omar Jõpiselg, Anna Lipp ja Margit Kääramees
- 25** – Ühismeditatsioon „Rännak“ Kassari rahvamajas
- 30** – kinoõhtu „Suvitajad“ Orjaku sadama infomajas
- Laupäeviti toimusid joogatunnid Orjaku infomaja saalis
- Kolmapäeviti toimus käsitööklubi Kassari rahvamajas
- Kord nädalas toimus Kundalini jooga Kassari rahvamajas

Aprill

- 4** – ERR Terevisiooni saate korraldajad tutvusid võimalusega läbi viia saade Orjaku sadamas
- 7-10** Jahtklubi Dago noorte purjetajate regatil Kreekas osales teiste seas Emma Meribel Lõhmus Orjaku külast, kelle treeneriks Margus Saar Kassarist
- 9** – jumalateenistus armulauaga, ristimine ja leeripüha Kassari kabelis. Õpetaja Triin Simson
- 10** – Tuleviku Leiutajate Klubi: arheoloog Monika Reppo
- 15** – jalaravituba Orjaku sadama saunamajas
- 21** – Hiiu lehes ilmus Roberta Laasi artikkel „Kõige tähtsam asi“
- 27** – pereansambli „Eluallikas“ kontsert Kassari kabelis
- Kassari Külaülikool: Tiit Leito „Inimene ja loodus“
- Hiiumaa Arenduskeskuse ja Ettevõtjate Liidu vestlusõhtu „Elan Hiiumaal, töötan maailmas“
- Orjaku sadama külamajas

Laupäeviti toimusid joogatunnid Orjaku infomaja saalis
Kolmapäeviti toimus käsitööklubi Kassari rahvamajas
Kord nädalas toimus Kundalini jooga Kassari rahvamajas

Mai

- 1** – Hiiuma turismimessil Kärddlas osalesid mitmed Kassari saare ettevõtjad, sealhulgas Kassari Puhkekeskus, Keldrimäe külalitemaja, Dagen Haus külalistemaja, Orjaku sadama külamaja. Messi loterii peaauhinnaks oli Kassari Kultuurineljapäevade 10.hooaja Orjaku sadama kontsertide piletid kahele inimesele summas 212 eurot
Tuleviku Leiutajate Klubi – keemiaõpetaja Trine Kasemägi
Mick Pedaja albumi „Sula“ esitlustuur ja kodukohvik Hõng Kassari rahvamajas
- 4** – kinoõhtu „Apteeker Melchior, Timuka tütar“ Orjaku sadama infomajas
- 6** – Orjaku küla kevadtalgud, kus 15 talgulist koristasid Orjaku loodusraja vana osa, üle käidi pääs muulile ja veeloodimaja, prahti korjati külavaheteede äärest ja värskendatud sai Paemurru väravas olev postkastide alus
Kassari rahvamaja kevadtalgud, mille käigus koristati metsa mahalangenud puudest ja okstest, mis saeti, lõhuti ja virnastati
- 9** – Tuleviku Leiutajate Klubi: kaskadöör Roman Neso Laupmaa
- 12** – Orjaku kalamehed said selle hooaja esimesed tuulekalad
- 15** – veeloodimaja Orjaku muulil sai uue trepi ja trepiplatvormi. Tööd teostas Lükkepakk OÜ, rahastasid Orjaku külaselts, Käina osavald ja SA Hiiumaa Sadamad
- 16** – ilmus „Kassarimaa“ nr. 52
- 18** – Suvi Kassaris ja Kassari Kultuurineljapäevade sarja 10.hooaja avamine Orjaku sadama saalimajas. Avati Kalli Samorodni maalinäitus „Merelised maastikud“, esinesid Suuremõisa kooli laulu- ja pillilapsed õpetaja Külli Kreegi juhendamisel
Kultuurineljapäevade 10.hooaja puhul sai Orjaku külamaja perenaine Margit Kääramees Hiiumaa Vallavalitsuselt tunnustuse kultuurielu edendamise eest vallas ja eriti Kassari piirkonnas
- 20** – matk Kassari kabelist Käina kirikusse mööda vanu teid
Jalaravituba Orjaku sadama saunamajas
- 21** – Kassari Külaülikool: Ann Hadje „Ravimtaimedest“
- 22** – muuseumiöö „Öös on liikumist“ tegevustes osalesid Kassari kabel, Hiiumaa Muuseumi Kassari näitusemaja, Orjaku sadama infomaja koos veeloodimaja näitusega ja ajalooline puulaev „Lisette“ Orjaku sadamas
- 25** – Palade Loodushariduskeskus avas Orjakus linnuvaatlustorni uue ekspositsiooni, mis oli avatud augusti lõpuni
- 26** – Kassari Klassika kontsert Kassari kabelis. Esinejad Sofia Javorska, Dmitro Sherepov ja Lotta Adeele Apsolon viiulil ning Peeter Paemurru tšellol
Hiiu Lehes ilmus Roberta Laasi artikkel „Kiri linnasõbrale“
- 27** – Tuulekala festival Orjaku sadamas
- 29** – Orjaku sadamast läks eetrisse ERR Terevisiooni otsesaade, milles intervjueriti mitmeid Orjaku küla inimesi. Saadet külastas president Alar Karis

- 30** – PRIA töötajad, kes tavapäraselt menetlevad kalandusega seotud projekte, tutvusid Orjaku sadama ja infomaja tegemistega
Esmaspäeviti toimus käsitööklubi Kassari rahvamajas
Kord nädalas toimus Kundalini jooga Kassari rahvamajas

Juuni

- 1** – Kassari Kultuurineljapäevad 10: Lastekaitsepäeva tähistamine Orjaku sadamas. Toimus laste purjetamise näidistreening ja väljasõit merele purjelaevaga „Lisette“
- 8** – tervisliku hommikusöögikohviku Nektar avamine Kassari rahvamajas
- 9** – Kontserttuur Leik ja Andre Maaker koostöös Viljandi Pärimusmuusika Aidaga ja kodukohvik Hõng Kassari rahvamajas
- 10** – Tuleviku Leiutajate Klubi – lõhnateadlane Kristel Vene
- 11** – Helirännak „Suvekuulutaja“ Hiiumaa haldjatega Kassari rahvamajas
- 14** – hooaja avas Orjaku sadama infomaja meenepood ja kohvik, mis oli külastajatele avatud iga päev kuni augusti lõpuni
Kassari Külaülikool: Riho Lutter „Katar“
- 15** – Kassari Kultuurineljapäevad 10: Sõru Jazzi kontserdid Orjaku sadamas. Esinesid Mikko Innanen ja Jaak Sooäär ning ansambel TITOKS
Kassari Klassika kontsert Kassari kabelis.
Esineja Kölni Muusikaakadeemia professor Mikhail Vaiman viiulil
- 17** – Jalaravituba Orjaku sadama saunamajas
- 22** – Kassari Kultuurineljapäevad 10: väike jaanipäeva maitsete laat Orjaku sadamas Käina põhikooli lõpetas Uku Härmson
- 24** – surnuaiapäeva Kassari kalmistul
- 25** – Jaanipäeva järgne kontsert Jarek Kasarilt Orjaku sadamas, korraldaja külalistemaja liumekk
- 26** – Ühismeditatsioon „Terviklik mina“
- 29** – Kassari Kultuurineljapäevad 10: kontsert „DAGÖ Veerand sajandit“ Orjaku sadamas
Igapäevaselt avatud Kassari rahvamaja raamatukogu ja hommikukohvik Nektar
Iga nädal toimus Kassari rahvamajas Kundalini jooga avatud tund

Juuli

- 6** – Kassari Kultuurineljapäevad 10: kontsert Jaan Tättel „Veelaulud“ Orjaku sadamas
- 7** – Kassari Klassika kontsert Kassari kabelis.
Esinejad Sigrid Kuulmann viiulil, Loo Arukask ja Peeter Paemurru tšellol
- 8** – Väikesaarte Laulupidu Kassari kiigeplatsil
- 10** – lülitati tööle Orjaku Infomaja päikesepaneelid, mille paigaldamist toetas LEADER programm.
Toodetud energia salvestatakse akudesse ja kasutatakse külamajade tegevuses
- 13** – Kassari Kultuurineljapäevad 10: öökontsert „TANJA – särav õhtu kaunite laulude saatel“ Orjaku külamajas
- 15** – Orjaku sadama infomaja rattalaenutus täienes elektrirataste pakkumisega koostöös Mtü Ungrukivi seltsiga
- 19** – Kassari Klassika öökontsert Kassari kabelis. Esineja Silvia Ilves tšellol
- 20** – Hiiu Folgi kontsert Orjaku külamajas: ansambel „Folkista“

- 21** – Hiiu Folgi raames esinesid Andre Maaker ja Marek Talts Kassari kabelis
Hiiu Folgi kontsert Orjaku külamajas: Astrid Nõlvak ja Kaarli kanneldajad
- 22** – Hiiu Folgi raames esinesid Krista Citra Joonas ja Eeva Eensaar Kassari kabelis
Hiiu Folgi kontsert Orjaku külamajas: Karolin Saareste
Hiiu Folgi raames Valter Parve salmikulaulud Kassari rahvamajas
- 23** – V Dago Regati lõpetamine Orjaku sadamas
Kadri ja Koidu live kontsert Kassari rahvamajas
- 25** – M.Niimanni artikkel „Kassaris näeb laval lustmängu“ Hiiu Lehes
- 27** – Kassari Kultuurineljapäevad 10: ansambli JÄÄÄÄR kontsert Orjaku külamajas
- 28** – Karl Kaasiku näitemängu „Saladusline ümbersündimine“ kaks esietendust Kassari rahvamajas
Osalised: majaomanik Palm – Andres Kääramees
Palmi abikaasa Anni – Ulvi Uusoja
Doktor Balsam – Tiivi Lipp
Palmide teener Anton – Toivo Platov
Advokaat Paragrahv – Anti Veike
Teenijanna kandidaat Marie – Triinu Schneider
Lavastaja Raivo Rüütel
- 29** – näitemäng „Saladusline ümbersündimine“ Kassari rahvamajas
Igapäevaselt avatud Kassari rahvamajas raamatukogu ja kohvik Nektar
Kord nädalas toimus Kassari rahvamajas Kundalini jooga avatud tund

August

- 1** – öökontsert „Gambavaim“. Esinesid Arvo Haasma ja Peeter Klaas Kassari kabelis
- 3** – Hiiumaa Kodukohvikutepäeva Kassari päev. Kohvikud „Õõtsuv meri“ Orjaku sadamas.
Heategevusliku kohvikuga koguti vähivahivafondi „Kingitud Elu“ 800 ja Orjaku noorte purjetajate tegevuse toetuseks 150 eurot ning saalimaja otsaseinte soojustamise osaliseks toetuseks.
Kassari kodukohvikud olid veel „Magus Mari“ Esikülas ja „Helisev aed“ Kassaris
Kassari Kultuurineljapäevad 10: kontsert Stig Rästa ja Robert Vaigla Orjaku külamajas
- 4** – Kassari Klassika kontsert Kassari kabelis
Esinejad Mari Tampere-Bezrodni, Karolina Luppert ja Gerli Roots viiulil ning Peeter Paemurru tšellol
Näitemäng „Saladusline ümbersündimine“ ja kodukohvik Hõng Kassari rahvamajas
- 10** – Kassari Kultuurineljapäevad 10: suvekino „Magusad tärnid“ Orjaku sadamas
- 11** – Kassari Klassika kontsert Kassari kabelis. Märten Krossi akustiline öökontsert „Kassari lood ja laulud“
Kassari Külaülikool: Taimi Paljak „Kliimamuutustest“
Ansambel Voordevinti kontsert „Aastaring“ ja kodukohvik Hõng Kassari rahvamajas
- 13** – Ingel Unduski, Kaisa ja Annika Kääramehe väelaulude õhtu „Armastuse plaan“ Kassari rahvamajas
- 16-17** Arhitektuurikooli Kassari onnilaager
- 17** – Kassari Klassika kontsert Kassari kabelis. Esinejad Aleksandra Serebrjakova ja Ann Meeta Teppo viiulil
- 18** – R.Vinni artikkel „Raivo lavastab Kassaris mēnuekeid“ Hiiu Lehes
- 19** – Jalaravituba Orjaku sadama saunamajas
- 20** – näitemäng „Saladusline ümbersündimine“ Kassari rahvamajas

22-25 Hiiuma Turismiklastri õppereisil Gotlandile osales Orjaku sadama külamaja perenaine Margit Kääramees

24 – luuleõhtu Kassari kabelis

Kassari Kultuurineljapäevad 10: suvekino „Toriseja ja Escort“ Orjaku sadamas

26 – muinastulede öö ja suvelõpupidu Orjaku sadamas, tule süütamine, tuletantsija, retrodisko

Igapäevaselt avatud raamatukogu ja kohvik Nektar Kassari rahvamajas

Kord nädalas toimus Kundalini jooga Kassari rahvamajas

September

1– Kassari Klassika hooaja lõppkontsert Kassari kabelis.

Esinesid pianist Piia ja Adrian Paemurru klaveril ning Peeter Paemurru tšellol

7 – Kassari Kultuurineljapäevad 10: suvekino „Küla Kabaree“ Orjaku sadamas

10 – Ewa Kaisa Plakk 'i kunsti töötuba „Vananaistesuveks uut ja vana“ Dagen Haus külalistemajas.

Korraldaja MTÜ Vananaistesuvi

14 – Suvi Kassaris ja Kassari Kultuurineljapäevad 10. hooaja lõpetamine Orjaku sadama saalimajas.

Kokkuvõtete tegemine, koostööpartnerite tänamine ja kontsert Palade kooli trummiansamblilt ning 8. klassi õpilaste bändilt

20 – Hiiumaa kalurite arutelu ahvenapüügi planeeritavate piirangute teemal Orjaku külamajas

21 – Orjaku külamaja külastasid Peipsimaalt Sibulateelt õppereisil osalejad , et tutvuda külaseltsi projektidega sadama ja külakeskuse arendamisel

23 – Vananaistesuve Hiiumaa Suure Saunapäeva raames olid Kassaris avatud Dagen Haus

külalistemaja hubane kohvik ja saun; Hiiu Saunad & Hiiu Õlle Koda Kassari keskuses õllekoja ees;

Pööriväe õnnistav saun viiele erilisele naisele Männi suvemajas Tagukülas; Orjaku sadamasaunad

koos Võrumaa suitsusauna elustiili ja pärimuse eestvedajate Eda ja Urmas Veerojaga

Orjaku sadama infomaja lõpetas suvehooaja

30 - Tuleviku Leiutajate Klubi: keeleteadlane Indrek Park

Kolmapäeviti toimus käsitööklubi Kassari rahvamajas

Kord nädalas toimus Kundalini jooga Kassari rahvamajas

Oktoober

3 – Orjaku külamaja külastasid õppereisil osalejad Valgamaa Partnerluskogust, et tutvuda Orjaku külaseltsi projektidega sadama ja külakeskuse arendamisel

5 – vabatahtlike kirikuabiliste reis Saaremaale

7-8 suure elektrikatkestuse puhul said Orjaku inimesed võtta vett ja laadida seadmete akusid Orjaku infomajas. Hiiu Lehe veebiväljaanne avaldas 8.oktoobril sellekohase artikli

8 – Kassari rahvamaja pakkus elektritutele veeabi, elektriabi ja sooja tuba. Võimalust kasutati rõõmuga.

8 – lõikustänapühäl teenis Triinu Pihel Kassari kabelis

10 – Roberta Laasi luuletus „Ma elan tormipüüdjate saarel“ ilmus Hiiu Lehes ning kanti ette Vikerraadios

21 – algas joogatreeningute hooaeg Orjaku infomajas

Jalaravituba Orjaku sadama saunamajas

26 – kinoõhtu „Vigased pruudid“ Orjaku sadama infomajas

Tuleviku Leiutajate Klubi: koreograaf Tiina Mölder

27 – Hiiu Lehes ilmus Roberta Laasi artikkel „Me peame rääkima laste õigustest“

29 – Kassari Külaülikool: Oliver Meikar „Geenid ja müüdid“

Kolmapäeviti toimus käsitööklubi Kassari rahvamajas

Kord nädalas toimus Kundalini jooga Kassari rahvamajas

November

1 - Tuleviku Leiutajate Klubi: investor Marin Vallikivi

3 – said soojustatud Orjaku saalimaja otsaseinad, milleks kogus vahendeid 3.augusti kogukonnakohvik „Õõtsuv meri“

9-10 Hiiukala õppereisil Saaremaa sadamate arenduste ja ettevõtluse mitmekesistamise projektidega tutvumisel osales Orjaku külamaja perenaine Margit Kääramees

10 – Kassari Külaülikool: Peerer Paemurru „Mis on muusika?“

14 - Tuleviku Leiutajate Klubi: hambaarst Kadri Toodo

18 – Jalaravituba Orjaku saunamajas

22 – vestlusring „Dycle“ Kassari rahvamajas

24 – Orjaku sadamas võeti veest välja viimaseid kalapaate ja sellega tõmmati sümbolne joon alla püügihooajale

Hiiu Lehes ilmus Roberta Laasi artikkel „Pimeda aja päästerõngad“

28 – Hiiumaa vabaühenduste tunnustamisüritus Orjaku sadama saalimajas

28 – Kassari Külaülikool: Riho Lutter „Monet teekond: päikesetõusust veelilledeni“

28 - Tuleviku Leiutajate Klubi: lennukipiloot Jaagup Jesmin

Laupäeviti toimusid joogatunnid Orjaku infomaja saalis

Kolmapäeviti toimus käsitööklubi Kassari rahvamajas

Kord nädalas toimus Kundalini jooga Kassari rahvamajas

Detsember

Hiiumaa harrastuskunstnike tööde näitusel „Naistepäev detsembris“ Kärkla Kultuurikeskuse klaassaalis olid oma töödega esindatud Ulvi Uusaja ja Linda Tikk

8-9 Käsitöö ja Omatoodangu laadal Kärklal olid kauplemas Ain Koor, Viive-Kai Rebane, Ülle Lorits ja Merike Niimann

9 – glögikohvik „Magus Mari“ ja näitemäng „Saladusline ümbersündimine“ Kassari rahvamajas
Glögikohvikut „Kus on MEREKARU“ Orjaku sadamas korraldasid Orjaku külamaja, Resto liumekk ja Orjaku sadam

14 – Kassari Külaülikool: Triin ja Kristjan Simson “Sõjaseelseid reisikirju: Jeesuse radadel Pühal maal”
Tuleviku Leiutajate Klubi: florigist Hebe-Kai Kann

15 – Hiiu Lehes ilmus Roberta Laasi artikkel „Kuhu jõulud jäid?“

16 – Hiiumaa Ettevõtjate Jõulupidu Orjaku sadama saalimajas, korraldaja Resto liumekk

19 – Eesti Paadiomanike Klubi selgitas liikmete hääletuse teel välja parimad väikesadamad ning kolmanda koha teenis Orjaku sadam/Hiiu Leht

24 - Jõuluõhtu jumalateenistus Kassari kabelis

25 – jumalateenistus armulauaga Kassari kabelis

Ukraina kohvik „Kolm naist köögis“Kassari rahvamajas

- 26** – Ukraina kohvik „Kolm naist köögis“ ja Ukraina laste kontsert Kassari rahvamajas, Kassari Külaülikooli mikroettekanne
- 28** – tänuõhtu Kassari haridusseltsi liikmetele ja seltsielu eestvedajatele koos ansambliga Voordevinti Kassari rahvamajas
- 30** - pühade-vahe-kontsert „Aeg olla koos“ Orjaku sadama saalimajas koos Inga ja Toomas Lunge ning Tõnu Raadikuga
- Kassari Külaülikool: Oliver Meikar „Viies tehnoloogiline revolutsioon – tehisintellekti ajastu“
- palvus Kassari kabelis
- Kolmapäeviti toimus käsitööklubi Kassari rahvamajas
- Kord nädalas toimus Kundalini jooga Kassari rahvamajas

Haridusseltsi jõulupidu. Esinevad vennad Elmid ja Leho Aaslaid

Kassari kabel oli teelistele avatud vabatahtlike abiga 15. juunist 31. augustini neljapäeviti, reedeti ja laupäeviti. Sel aastal toimus Kassari kabelis üksteist jumalateenistust armulauaga, kümme palvust Taize lauludega, üks matus ja üks ristimine

Näitlejad ei aimagi veel, millise menu osaliseks saab „Saladusline ümbersündimine“.

Arhitektuurikooli onnilaager Kassari rahvamaja õuel

Ann Hadje loeng ravimtaimedest

Elukestev õpe Hiiumaal Vol 2

Heli Üksik

Ühendusel Kodukant Hiiumaa on hea meel teatada, et meie kohaliku omaalgatuse programmi 2023.aasta sügisvooru esitstud taotlus „Vanus ei loe! Elukestev õpe Hiiumaal vol 2“ on saanud positiivse rahastusotsuse. Projektiga jätkub eelmisel aastal pilootprojektina alanud Hiiumaa eakatele suunatud loengute ja õpitubade sari, et säilitada vanemaealiste elurõõmu ja hakkamasaamist ning huvi oma tervise ja ühiskonnas toimuva vastu. Üle Hiiumaa viiakse läbi kaheksa erinevat loengut ja õpituba, mille teemad pakkusid välja suures osas eelmisel aastal pilootprojektis osalenud eakad ise. Käesoleva projekti teemadeks on turvalisus, tervis, juriidilised teemad, liikumine, käelised tegevused, aiandus.

Alustame 29.novembril Kärkla kinosaaalis koos Päästeameti ja PPA-ga ning jututeemadeks on valmisolek kriisideks, petukõned ja väljapetmised.

12.detsembril valmistume jõuludeks ja teeme Kuriste seltsimajas Mae Kivilo juhendamisel jõulukaunistusi. Pärast jõulupühade ja aastavahetuse pidulaudu ootab 18.jaanuaril ees väike liikumise õpituba – Katrin Kivi-vuori Kõrgessaare VAK-ist tutvustab ja õpetab toolitantsu.

Kõikide loengute ja õpitubade algusaeg on kell 16.

Veebruaris räägib Ingrid Purge üksindusest nii vanadel kui noortel.

Märtsis on teemaks tervis ning proviisor Krista Jaanimägi räägib toidulisanditest ja vitamiinidest – kas need on ka vanemas eas vajalikud ja kui on, siis kellele ja kuidas?

Aprillis on lubanud notar Maira Kattel jälle tulla rääkima juriidilistel teemadel.

Loengusari lõpeb mai lõpus või juuni alguses aiandusteemaga ja siis külastame Kaja Vainumäe koduaeda Kärdlas, kus loodetavasti just sel ajal õitsevad rododendronid.

Loengute ja õpitubade kuupäevad on alates veebruarist veel kooskõlastamisel ja avaldame need kohe, kui kokkulepped on sõlmitud.

Kaheksas, esialgu oktoobrisse kavandatud loeng lükkub 2024.aasta kevadesse ja selle teema ning toimumis-aeg on täpsustamisel.

Loengud ja õpitoad on osalejatele tasuta.

Eelmise projekti lõpus käisime aktiivsemate loengutel ja õpitubades osalejatega Pärnus tutvumas Pärnu Väärikate Ülikooli tegemistega.

2024. aasta projekti aktiivsematele osalejatele on plaanitud 18.mail inspireeriv väljasõit Türi lillelaadale.

Ootame osalema kõiki eelmisel aastal osalenuid ja loodame, et võtate ka mõne sõbra kaasa!

Heli Üksik

Ühendus Kodukant Hiiumaa juhatuse liige

MÄE TALU LUGU II

Tiiu Kopli

Mäe talu rajamine

*Mu isamaa armas,
kus sündinud ma,
sind armastan ma järjest
ja kiidan lauluga.
Ei hõbedat, kulda
leidu me maal,
vaid vilja kandvat mulda
on leida igal pool.*

Maad austatakse, armastatakse ja maale pühendatakse tihti kogu ihu ja hingega.

Mäletan, kui olin 9–10-aastane plika. See oli peale sõda, enne kolhoose. Meie pere ja isa kolm venda elasid maal. Kõigil olid asunikutalud. Käidi üksteisel külas. Suvel mindi üksteise põlde vaatama. See oli rituaal. Ei mäleta, millest räägiti, ja kas üldse. Meelde on jäänud päiksepaisteline vaikne ilm, õitsev roosakas tatrapõld, selle lõhn ja pühalik tunne.

Põllumees on põline rikas, rikas vaimult. Talupoja terve mõistuse poole pöördutakse praegugi nii kirjas kui sõnas. Talupoja terve mõistus on eestlasele nagu mantra. Kreeka filosoof Sokrates on öelnud 2400 aastat tagasi: „Kui põllumajandus edeneb, õitsevad sellega üheskoos kõik teised kunstid. Kui aga põllumajandus jäetakse ükskõik mis põhjusel hooletusse, lähevad sellega ühtlasi kõik teised tööd maal ja merel nurja.”

Mitte kõik inimesed ei tunne ega mõtle nii. Helene, Gustav, Leena ja Priidu aga küll. See tunne oli neil südameis sügaval.

Maa saamine

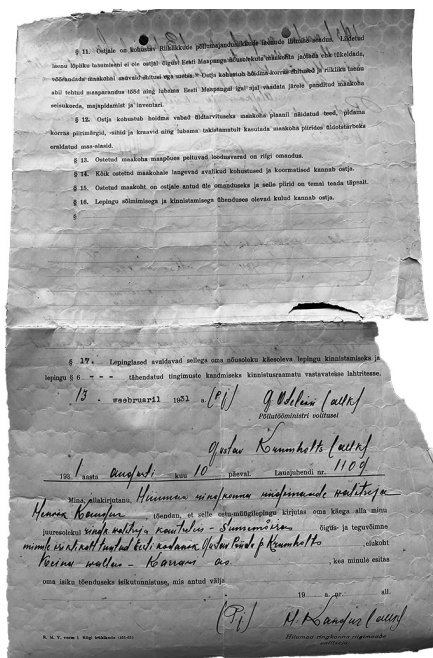
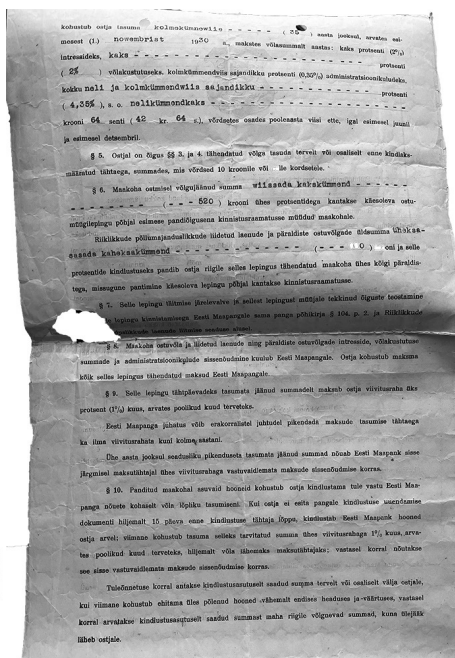
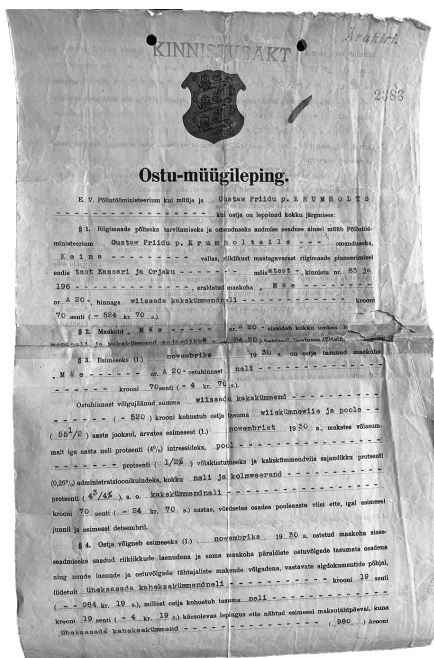
Eestis oli nii, et maa soovijate arv ületas maa saamise võimalused 2,5 korda. Maareformiga tuli Eestis juurde rohkem peremehi, kui neid seni üldse oli olnud. Suur osa rahvast sai maa peremeheks ja asus looma uusi väärtusi. Endistele mõisaväljadele kerkisid talud.

Kassari maareformist kirjutab Ago Pajur: „Kassari mõisa jagamine kruntideks toimus 1921. aastal. Selleks ajaks oli välja mõõdetud 30 krunti. Maa soovijaid oli aga 55. Eelisõigused olid Kassari loomakasvatajate ühisuse liikmetel, keda oli 32. Kõige suurem eelis maa saamiseks oli ühe Vabadussõjas langenu perekonnal ja ühel Vabadussõja invaliidil. Ülejäänud maasoovijad tõmbasid liisku.”

Vabadussõjas langenud sõdur oli Johannes Vaku, Lepa Anna vend. Vaku pere sai endale Sopi kõrtsihoone ja selle ümber oleva maa Kassari ja Orjaku mõisa piiril.

Ka Gustavi isal Priidu Krumholtsil Kassari loomakasvatajate ühisuse liikmena oli maa saamisel eesõigus, samuti Gustavil endal kui Vabadussõjast osavõtnul. Nii oli neil võimalik tõmmata liisku. Liisu tahtel said nad Mäe krundi, mis mõõdeti nii Orjaku kui ka Kassari mõisa maadest.

Mäe talu krunt oli täiskoht, kokku 24,2 hektarit, sellest põldu 5,3 hektarit. Kaks lahustükki asusid Hiiumaal heinamaadena, üks Muda ja teine Ara metsas. Kassari saarele kerkis mõisast Orjaku poole üks uutest kü-

ladest, mille nimeks sai Uusküla. Selle küla piiril vastu Orjakut asuski Mäe talu.

Talu maad olid väga eriilmelised, kõike oli. Oli savikat, rähkset ja liivast mulda. Oli paljandunud paasi – kunagine paemurru koht. Oli kamardunud paasi, mis moodustas kõrgema künka. Sellele rajati talu elumaja.

Talu nimi oli Mäe, kuid mäest oli asi kaugel. Tulevikus jäigi see nimi ainult paberile. Kutsuma hakati talu 1935. aastal saadud uue perekonnanime Kopli järgi.

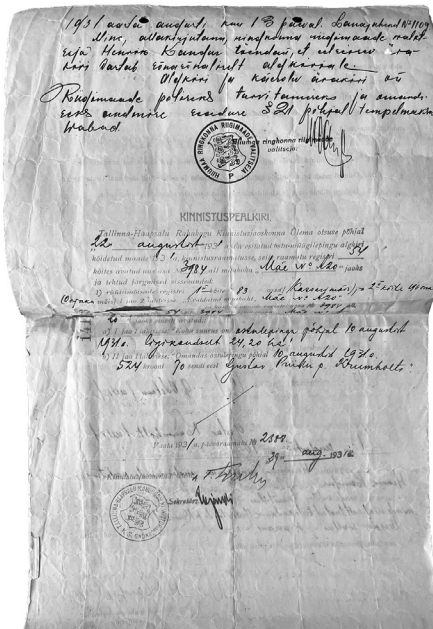
Orjaku ja Kassari vaheline rohumaa oli liivakas – kunagine merepõhi. Nägin seal veel 1960-ndail liivalappe, kus rohi peal ei kasvanud. Teda on, et mõnisada aastat tagasi sõitsid seal paadid Orjaku ja Kassari saare vahelt Käina, kus oli siis sadam, mis paiknes praeguse busipeatuse taga.

Kui mered olid kõrged, ulatus vesi vahel sauna taha. Vesi ujutas üle karjamaa. Talul merepiiri ei olnud, kuid rannakarjamaad oli. Mere poolt väetatud kodulähedasel karjamaal oli mitu eelist. Rohi oli siin väärtuslikum, ei kartnud põuda ja loomad ei pidanud kodust kaugel Säärel ühiskarjamaal käima.

Mäe talu maadest suur osa kannatas liigniiskuse all. Põuakartlik oli vaid paepealne piklik oos. Mõisa ajal oli neid maid lahtise kraavitusega kuivendatud. Rahvas rääkis, et need on Tootsi kraavid. Toots olnud Kassari mõisa valitseja. Lahtine kogujakraav, mis viis veed Küüra lahte, oli Mäe talu lõunapoolseks piiriks.

Kuna Mäe talu põld oli suures osas savikas, siis hea saagi saamiseks vajas see õigeaegset ja hoolsat harimist. Mäe talu pere seda kõike oskas. Oldi nõudlikud nii enda kui ka teiste vastu ja nii kasvatati ka lapsi.

Põllu muld oli talul suhteliselt viljakas. Rohumaa viljakus oli väike, põldu sellest teha polnud mõtet. Oskusliku majandamisega suudeti üha kasvav pere toita ja katta.

Mäe talu perest

Talupidajate seisus oli kaua aega üks lugupeetavamaid seisusi Eesti maaühiskonnas. Talupidaja juures

hinnati eelkõige töökust, tagasihoidlikkust, ausust, kohusetundlikkust ja korraarmastust.

Gustav (25) ja Leeni (17) hakkasid koos Gustavi vanemate Priidu (58) ja Leenaga (55) rajama Mäe talu. Saarel ehituseks sobivat metsa ei olnud. Palgimets oli Hiiumaal. Palgid tuli seal valmis teha ja hobustega Kassariisse tuua.

Puusaagimine Vasulas.

Foto: J. Pääsuke, 1913. ERM, 213:236

("Eesti põllumajandus XX sajandil I")

Suura talu peremees Pärnumaal palke vedamas.

1929. EPM FP, 330:17

("Eesti põllumajandus XX sajandil I")

Juhtus nii, et aasta pärast tegi Priidu endale palke metsast välja vedades liiga, kõhtu lõi valu. Teel tohtri juurde ta suri. See oli 1923. aastal.

Aida talu peremees Rudolf Kask on rääkinud poeg Kaljule, kuidas Kopli Kusti ja Leeni tulid hommikul mõisast ja läksid nende akende alt mööda Mäe talu ehitama. Kustil oli kahemehesaag vööl ja Leenil laps süles.

Gustavi vend Johannes (s 1908) mäletas: „Elasime Jäneda talus, 1921. aastast aga asunikena Kassari mõisas. Hakkasime ehitama talu. Esiteks ehitati laut, siis saun. Saunas elasid Gustav, Helene ja Helga. Mina ja ema Leena elasime mõisas. Kui elumaja sai valmis, siis kolis pere kokku. See oli 1926. aastal.”

Hoonetest eemale tee äärde oli ehitatud ka sepikoda. Mäletan, et selle lähedal oli ka poeg Olevi nn fotolaboratoorium, kus sai päikesevalguse abil pilte tehtud, kuni 1958. aastal tuli elekter.

Mäe talu ja sepatöö töid perele leiva lauale. Aastad läksid. Laua äärde lisandus uusi suukesi. Perre sündis 21 aasta jooksul üheksa last – seitse tüdrukut ja kaks poissi. Kõik kasvasid tublideks ja töökateks.

Kassari mõisa vara müügil oli pere saanud endale suure peegli, mis vaevu kodu suure toa nurka ära mahutus. See oli selge viide, et siia perre sünnib palju tüdrukuid. Tütar Asta andis peegli Kassari koduloomuuseumile. Suur ja ilus on ta seal praegugi.

Vanaema Leenaga elati koos kõik need aastad, kuni tema surmani 1946. aastal. Leena oli poja perel abiks kõiki üheksat last kasvatamas. Otto Nittim (95) mäletab: „Meie pere elas Kaasiku talus. Olime Kopli pere naabrid. Nende vanaema Leena käis meil emaga juttu ajamas. Tuli läbi metsa kahe kepiga. Oli jutukas inimene.” Vanaema Leena lahkus siit ilmast 79-aastasena, siis oli kõige noorem lapselaps juba kolmene.

Kodu oli puhas ja korras. Lapsed terved ja tublid. Seda kõike pandi külaski tähele. Lapsed käisid Kassari koolis (praegu muuseum). Koolitee läks Lõuka sauna tagant läbi. Sopi talu tüdrukud Valve ja Vaike meenutasid, et Kopli lapsed tulid alati lauluga. Neid oli juba kaugelt kuulda.

Vanemate hool oli peret toita ja katta. Isa Gustav tegi lastele pätid jalga. Pättidel olid riidest pealsed ja autokummi lohvist tallad all. Ema ja vanaema kudusid riiete jaoks nii linast kui ka villast kangast. Kooti sokke, kindaid ja kampsuneid. Ka tüdrukud olid nobedad kudujad. Nende kootust said paljud meist aastaid toredaid jõulukinke.

Eino Hollmann (91) mäletas: „Kopli mängiti õhtuti kaarte nii kaks korda nädalas. Mängijad olid Kopli Kusti ja Hugo, Sopi Evald ja mina. Kusti ema oli pikka kasvu ja mitte kõhn, vahel riidles lastega. Ämma ja minia vahel kunagi tüli ei olnud. Kaarte võis mängida nii kaua, kui tahtsime. Käkki pakuti ka. Lapsed läksid vaikselt magama.“ Ja jätkas: „Kopli Kusti oli Uuskülas rehepeksumasinal viljavihkude allalaskja. Rehepeksumasinaga käidi talust tallu. Igast talust oli rehel käijaid. Koplilt käisid veel Helga, Salme, Aino ja Hugo. Koolis käisid Kopli lapsed väga ühise perena. Laululapsed olid nad ka. Helga oli eluinimene – tantsis ja oli koolis tark tüdruk. Salme ja Aino olid tasased. Asta oli eluinimene.“

Leeni ja Gustav olid erinevate iseloomudega. Leeni oli tagasihoidlik ja vähese jutuga, oskas teha ka valju häält. Gustav oli seevastu jutukas, rõõmsameelne ja valju häälega. Naabridki kuulsid, kui ta kodus maailma parandas. Arukad, ausad ja väga töökad olid nad aga mõlemad. Ka lapsed kasvasid sellisteks.

*Minu armas kodutalu
meelest ei läe iialgi,
karjakopli, kasesalud
jäävad armsaks alati.
Isa arm seal lapsi paitas,
ema kätel kiigutas,
töö ja hool meid elus aitas,
mure meesteks kasvatas.*

Mäe talu elatusallikana

*Harisid põldu, külvasid vilja
vanavanemad,
tähistaevast jälgisid ilma,
lastele saatust nad.*

Maareformiga valis riik peretööle tugineva põllumajanduse, kus peamiseks struktuuriüksuseks oli väike talu. Eesmärk oli anda võimalikult paljudele peredele võimalus oma kodu rajada. Veerandil sel ajal rajatud taludest oli maad alla viie hektari. Sellised talud peret ära ei elatanud. Tuli käia muul tööl.

1939. aastal oli Eesti talu üldsuurus keskmiselt 22,7 hektarit, sellest 7,95 hektarit põldu. Tööaja pikkus taludes oli meestel 10,3, naistel 10,4 ja lastel 8,4 tundi päevas. Mäe talul oli maad 24,2 hektarit. Selliseid asundustalusid oli Eestis viiendik. Need olid täiskohaga normaaltalud, mis pidid talupered ära toitma ja said ka ülejääke müüa.

Perel puudusid tootmishooned, elamu, töövahendid ja loomad. Osa vajaminevast toodi kaasa vennaga kahasse ehitatud pisikesest Jäneda popsitalust. Ehituseks ja maa ostuks võeti riigilt laenu. Kohustused riigi ees said olema järgmised:

maaostu võlg 524 krooni 70 senti, tasuda 55 aasta jooksul, 1985. aastaks;
ehitusvõlg 984 krooni 19 senti, tasuda 35 aasta jooksul, 1965. aastaks.

Omast käest olid võtta nelja inimese (Leena, Priidu, Helene ja Gustavi) töökus, oskused ja tahe. Normaalseks põllumehe tööeks arvestati siis 30 aastat. Noorperemeheks saadi 25–30-aastaselt. Vanaperemehed andsid talu noorperemehele üle 55–60-aastaselt. Mäe talus oli nii, et Gustav sai taluperemeheks peale isa

Eesti Vabariigis korraldati 1939. aastal põllumajandusloendus. Kõigi Eesti talude kohta koostati talundi-lehed. Need on kättesaadavad Eesti Ajalooarhiivis. Kassari saare talundilehed on haridusseltsis hoitavas koduloolises andmebaasis.

Talundilehelt näeme, kuhu oli Mäe talu pere 16 aasta jooksul jõudnud. Mäe talu põllul kasvatati põldheina, teravilja, kartulit, kapsast, kurki, sibulat, porgandit ja sigurit. Heina tehti 12,4 hektaril looduslikul heinamaal. Loomi karjatati 6 hektaril looduslikul karjamaal. Elumaja lõunapoolsele küljele oli rajatud puuviljaaed. Seal kasvas 13 õuna-, 2 pirni- ja 13 ploomipuud.

Talul oli 1 hobune, 5 veist (neist 3 lehma), 2 siga, 6 lammast (eraldi märgitud kolmikud talled) ja 43 kana.

Masinriistadest olid talul 1 ühesahaline ja 1 mitmesahaline hobuader. Muudest masinriistadest oli olemas 1 käsikoorelahutaja.

Elumajas oli viis eluruumi, ka köök loeti eluruumiks. Mäletan, et oli köök, kaks kambrit, üks elutuba ja ait, kus hoiti vilja, toidukraami, riideid ja olid voodid magamiseks.

Saunas oli kolm ruumi: köök, kus olid pliit ja suur katel vee keetmiseks ning kus suvel ka söödi; vaheruum, kus talvel hoiti kartuleid ja köögivilja, ning leili- ja pesuruum. Keldrit Mäe talu maale kõrge veeseisu ja paese pinnase tõttu ehitada ei saanud. Loomade laut, hobuse tall, kuur ja küün olid ühe katuse all.

Metsamaad Mäe talul ei olnud. Heina- ja karjamaast 5 hektarit oli kaetud lehtpuumetsaga ja 7 hektarit lepi-ku ning võsaga. Muda ja Ara heinamaad asusid kodust kaugel, umbes 10 kilomeetri kaugusel. Suvel tehti seal heina ja pandi küüni. Talvel jääteega veeti koju. Ara heinamaa asus Käina-Heltermaa maantee äärest Õunaku tee kohalt põhja pool, Muda heinamaa Kuriste-Valgu teest Muda küla kohalt lääne pool.

Mäe talu inimesed 1939. aastal

Kopli Gustav, vanus 42, perekonna pea

Kopli Helene, tema naine, vanus 34, välistööl

Lapsed: Salme, vanus 15, välistööl

Aino, vanus 13, välistööl

Hugo, vanus 11, kodutööl

Asta, vanus 9, kodutööl

Ema Leena, vanus 71, kodutööl

Talundi tööst ei võtnud osa kuni 8-aastased lapsed: Helmi (7), Laine (4) ja Mai (1), Olevit polnud veel. 17-aastane tütar Helga oli Tallinnas tädi Leeni juures.

Raha saadi talusaaduste müügist. Aastas oli müüdud 2 vasikat, 1 lammas, 100 kg rukist ja 300 kg nisu, lisaks kodutehtud võid. Oma pere tarbeks oli tapetud üks siga. Teravilja tagavara oli 200 kilo rukist, 50 kilo nisu ja 50 kilo kaera. Talu oli ostanud 7 krooni eest küttepuid.

Niikaua kui Leeni ja Kusti elasid, kasutati kütteks ka hagu ja kadakaid.

Talundilehel on märgitud talus kasutatud päeva- ja tükitöölise poolt tehtud 10 päeva. Palgalisi ei peetud.

Talul oli kaks puurkaevu, üks sauna juures ja teine elumaja ees. Nii oli see enamikus taludes.

Kassari saare talundilehtedest näeme, et nii elati enamikus asundustalude täiskohtades. Väga üksikutes taludes oli rohkem kui üks hobune või oli mitme pere peale ostetud viljalõikusmasin. Mäe talu pere oli lasterikas ja töökas. Saadi hakkama.

Mäe talu elumaja 1950-ndatel

*Mul meelen kuldne kodukotus
ma sageli näen und viil sest
kos õndsa esä kallis katus
mo varjab väikest latsekõst*

Nii lauldi.

Maaelu on peetud läbi aegade inimsõbralikuks. Elu ja töö maal on tasakaalustatud ning allutatud loodusrütmele. Õhk on puhas. Toit tervislik. Inimsuhetes toimib sotsiaalne kontroll. Lapsi sünnib palju ja nad kasvavad üles perekonna väärtushinnangute kohaselt. Tööd jätkub kõigile, igale eale.

Looduse ilu on vaimu ülendav. „Seal kus rukkiväli lagendikul heljub ...“

Kui olla rukkipõllu ääres soojal vaikselt hommikupoolikul jaanipäeva paiku, võib näha rukki tolblemist. Kord siit, kord sealt kerkib pahvakutena rukkitolmu pilvekesi. Müstika ... Leivavili on elus ja hingab .... Vaatepilt on ülev ja pühalik, naelutab paigale. Tunned mingit erilist osadust kõiges selles, mida silm haarab.

See oli aeg, kus Gustav ja Helene võisid olla õnnelikud – oma perega, omas kodus ja omal maal.

JÄRGNEB

NB! Veaparandus: Mäe talu esimeses loos, mis ilmus selle aasta kevadel Kassarimaas nr 52, palun lugeda lk 12 alt 8. reas aastaarvu 1920 asemel 1914.

TÄNUD

Täname Urve Käärameest, kes kinkis Kassari rahvamajale suvelillede taimi

---

Täname suvise abi eest Teid, Valve Mölder, Evi Sadul, Anu Hülgi, Silvi Steinberg, Juta Tau, Ulvi Mets, Urve Kääramees, Ester Tammis, Diana Üksik, Sirje Kallaste, Maris Varik, Tiiu Kopli, Tiiu Nittim, Eeva Laur, Tiia Karapetjan, Rein Järva.

Head koostööd ka tulevikus soovides EELK Käina Martini koguduse juhatus ja Triin Simson

---

Käsitööring tänab teid, Merike Niimann, Evi Sadul, Inga Mikk, Margit Juur, kes te tõite asju loteriisse, et saaks õmblusmasina ostuks raha koguda.

Selle aastaga sai raha kokku ja õmblusmasin on ostetud. Palju tänu, annetajad!

Täname teid, Kassari Külaülikooli lektorid:

Riho Lutter, Taimi Paljak, Peeter Paemurru, Triin ja Kristjan Simson

---

TEATED

Täna hoiate käes viimast tasuta „Kassarimaa“ lehte. Alates alanud aasta maikuust hakkab leht maksma 3 eurot, esialgu. Lehte saab osta Orjaku külamajast, Kassari rahvamajast ja Kassari muuseumi majast Merike-se käest.

Lehe saavad tasuta need, kes on konkreetsesse lehte kirjutanud ja Kassari haridusseltsi liikmed, kes on liikmemaksu tasunud jooksva aasta 1.maiks.

Orjaku külaseltsi poolt saavad oma postkastidesse tasuta lehe need Orjaku pered, kes elavad kohapeal aastaringelt.

2024. aastal on plaanis teha korda kabeli tornikiiver. Projekt selleks valmis arhitektuuribürool Koppel Koppel Arhitektid OÜ-l 2022 aastal. Tööde maksumus on 44 000.- eurot. Nende tööde teostamiseks on tuge küsitud pühakodade programmist, vastust veel ei ole.

Oleme väga tänulikud kõigile, kes juba kabelit on toetanud. Teie toetustest koguneb projektide omafinantseeringu osa, ilma milleta pole omakorda võimalik toetust küsida ja projekte täiel määral teostada.

Kõik, kes soovivad Kassari kabeli juures toimetatavaid renoveerimis- ja parendustöid toetada, palume seda teha EELK Käina Martinuse koguduse arveldusarvele EE132200221078547507, selgitusse märkida Kassari kabel.

Järgmisena ootab korrastamist kabeli siseruum – põrandad ja seinad.

Triin Simson

2023 aasta 2. augustil möödus 145 aastat Aino Kallase
ja 25. oktoobril 155 aastat tema abikaasa Oskar Kallase sünnist.
Kümme aastat tagasi paigaldas Kassari haridusselts
suvemaja õuele pingi nende põletava armastuse mälestuseks.

*Aino ja Oskar Kallas suvemaja trepil u. 1925.aastal
Foto pärit EKLA A-85:340*

Väljaandja Kassari Haridusselts.
Kokku kirjutanud Merike Niimann ja Roberta Laas. Kui ei ole märgitud teisiti, on kasutatud
fotosid erakogudest. Esikülje foto Roberta Laas.
Küljendanud ja trükkinud Recado Meedia.
